

Datum
2018-10-31
Vår referens
Torbjörn Nilsson, stadsbibliotekarie
Direkttelefon
0729-636555
E-post
torbjorn.nilsson5@malmo.se

Kungliga biblioteket
Box 503
102 41 Stockholm

NATIONELL BIBLIOTEKSSTRATEGI

Synpunkter på utkastet till nationell biblioteksstrategi: Från ord till handling

Tre prioriterade huvudområden

Vårt perspektiv är Biblioteken i Malmö, utifrån den kontext som vår biblioteksverksamhet verkar i, vilket är ett folkbiblioteksperspektiv, ett Malmöperspektiv - samt perspektivet att idag tilldelas och verka med nationella uppdrag.

Därför är vissa delar av utkastets insatsområden mer viktiga för oss än andra. Vi har bestämt oss för att kort lyfta tre områden initialt, som en slags ingress till våra mer utförliga synpunkter nedan. Det är *demokrati*, *digitalisering* och *infrastruktur*.

Demokrati

Precis som utkastet beskriver har folkbiblioteket ett viktigt demokratiskt uppdrag: att vi ska verka för det demokratiska samhällets utveckling. Vi vill dock förändra tyngdpunkten i strategin från bibliotek som myndighet och del i totalförsvaret till en mer aktivistisk roll där biblioteken understödjer lokal demokrati både genom en faciliterande roll och en mer aktiv roll med fokus på att skapa lika förutsättningar för alla att kunna använda sina demokratiska fri- och rättigheter. En sådan utveckling med lokalt fokus bör strategiskt understödjas genom centrala initiativ och satsningar.

Digitalisering

Vi är eniga med utkastet att digitala bibliotekstjänster bör samlas under ett nationellt mandat hos en huvudman och med en nationell (statlig) finansiering. Då kan vi bäst säkra ett likvärdigt och kvalitativt digitalt utbud för alla svenska folkbibliotek.

Vi vill dock att strategins fokus på samlingar, material och medier förstärks med ett starkare användarperspektiv med inriktning mot digitala plattformar där besökare, användare och bibliotekspersonal möts och interagerar med varandra.

Här kommer Malmö in starkt genom utvecklingen av Bibblix och de nationella digitala tjänster som vi utvecklar på Kungliga Bibliotekets uppdrag samt Världens bibliotek, en e-mediedatabas för utländska språk som Malmö vill utveckla tillsammans med Kungliga Biblioteket, Stockholms stadsbibliotek och nationella bibliotek i Norge och Danmark (där en liknande tjänst redan finns).

Att ge kompetenta folkbibliotek statliga utvecklingsuppdrag är något som vi läser in att i utkastet till den nationella biblioteksstrategin. En sådan utveckling välkomnar vi i Malmö.

Infrastruktur

Biblioteken i Malmö vill ha en statlig nationell biblioteksmyndighet. Vi är dock tveksamma till att det uppdraget ska tillskrivas Kungliga biblioteket – i den form, de kompetenser, de resurser Kungliga Biblioteket har idag.

Dock är Kungliga Biblioteket den myndighet som har bäst förutsättningar att fungera som möjliggörare för hela det spektra av bibliotekstyper som den nationella biblioteksstrategin spänner över.

Genom att fokusera på vad en nationell biblioteks myndighets uppdrag är i framtiden, kan även Kungliga Bibliotekets brister och förbättringsområden synliggöras. Detta behöver beskrivas i den nationella biblioteksstrategin, alternativt lämnas till en fördjupad utredning.

Generella och fördjupade synpunkter

2015 gav regeringen i uppdrag till Kungliga biblioteket att lämna förslag till en nationell biblioteksstrategi i syfte att främja samverkan och kvalitetsutveckling inom det allmänna biblioteksväsendet. I början av maj kom ett första utkast till nationell biblioteksstrategi: ”Från ord till handling – På väg mot en nationell biblioteksstrategi”, som under perioden maj till oktober 2018 är föremål för en dialogprocess där intresserade kan komma med synpunkter och förslag till förändringar.

I uppdraget ingår bland annat

- att belysa bibliotekarieryrkets roll och förutsättningar
- att belysa bibliotekens roll för att främja litteraturens ställning
- att belysa bibliotekens roll för att främja det demokratiska samtalet, den fria åsiktsbildningen och förmågan till kritisk analys och källkritik
- att tillsammans med berörda aktörer på skolområdet, göra en analys av vilka utvecklingsbehov som finns för skolbiblioteken för att de i ökad grad ska kunna främja språkutveckling och stimulera till läsning
- i uppdraget ingår även att fortsätta verksamheten med att tillgängliggöra e-böcker via den nationella katalogen Libris

I avslutningen av utkastet betonas utkastets karaktär av öppenhet och föränderlighet, att en förväntar sig att förslaget diskuteras, kritiserats, kortas, och kompletteras. Biblioteken i Malmö välkomnar möjligheten att komma med synpunkter och sammanfattar dessa i detta yttrande.

Våra synpunkter är utifrån ett Biblioteken i Malmö-perspektiv, utifrån den kontext som vår biblioteksverksamhet verkar i, vilket är ett folkbiblioteksperspektiv, ett Malmöperspektiv samt ur perspektivet att idag tilldelas och verka med nationella uppdrag.

Framtidsperspektivet

Under processens gång med framtagandet av en nationell biblioteksstrategi har det allmänna biblioteksväsendet diskuterats och det har publicerats intressanta och relevanta underlag/rapporter, bland annat *Den femte statsmakten*. Denna publikation innehåller en omvärldsanalys vars tydliga koppling vi saknar i utkastet, och detta bidrar i sin tur till att utkastet inte förmår att lyfta till en strategisk nivå. Exempel på en utmaning som vi ser framför oss är den förväntade ökade befolkningens mängden samt den fortsatt ökade urbaniseringen. För Biblioteken i Malmö innebär det bland annat att Malmö stad beräknas ha ca en halv miljon invånare år 2050 med en ökad andel äldre befolkning. Den här typen av utmaningar får ingen plats i strategin. Istället fastnar utkastet i att vara en handlingsplan med detaljerade åtgärdsförslag. Där håller vi med i SKL's yttrande att: "en gemensam övergripande plan för den framtida biblioteksverksamheten saknas". En strategi ska inte styra på detaljnivå vilket utkastet i sin nuvarande form gör anspråk på. Vi vill istället se en djärv och framåtblickande vision.

En generell synpunkt vi har som gäller hela utkastet, men som vi också kommer att exemplifiera närmare, är att utkastet har ett större fokus på *samlingarna* än på dem på som gör biblioteken och som biblioteken är till för: *människorna*. Här skulle vi gärna se ett djupare resonemang om profession, kompetens, vilka samhällsutmaningar som berör biblioteksväsendet de närmsta 20–30 åren. Hur ska biblioteksväsendet verka i samklang med en föränderlig omvärld? Biblioteken formas utifrån sin omvärld, av och med människor, detta bör ta mycket mer plats i strategin.

I utkastet berör nästan alla delar på olika sätt bibliotekspersonalens kompetens – bra! Bibliotek i en föränderlig omvärld kan inte arbeta utan en kritiskt tänkande personal med relevant kompetens. Det finns i utkastet bland annat bra formuleringar om MIK, fortbildning inom läsning och möjlighet att anställa personal med mångspråkskompetens. Men vi tror att detta hade fått en större tyngd och tydlighet om ett helt avsnitt hade samlat detta område under till exempel rubriken "Framtidens kompetens".

Vi saknar vilken typ av ekonomisk förutsättning som kommer att finnas för genomförandet av en nationell biblioteksstrategi. Ur ett strategiskt ekonomiskt perspektiv: vilket är det bästa sättet att stödja det allmänna biblioteksväsendet i framtiden? Och hur ska strategin genomföras?

En nationell statlig biblioteksmyndighet

Biblioteken i Malmö vill ha en statlig nationell biblioteksmyndighet. Bibliotekssektorn är av behov att samordna och centralisera en del gemensamma intressen.

Vi är dock tveksamma till att det uppdraget ska tillskrivas Kungliga biblioteket – i den form, de kompetenser, de resurser Kungliga Biblioteket har idag.

Dock är Kungliga Biblioteket den myndighet som har bäst förutsättningar att fungera som möjliggörare för hela det spektra av bibliotekstyper som den nationella biblioteksstrategin spänner över.

Genom att fokusera på vad en nationell biblioteks myndighets uppdrag är i framtiden, kan även Kungliga Bibliotekets brister och förbättringsområden synliggöras. Detta behöver utvecklas i den nationella biblioteksstrategin, alternativt lämnas till en fördjupad utredning.

De centrala delar som, enligt Biblioteken i Malmö, kan tillskrivas en nationell biblioteksmyndighet:

- Biblioteksjuridik
- Strukturella lösningar för digitala biblioteksfunktioner
- Katalogisering av mångspråkmaterial
- Verka som en tillsynsmyndighet
- Förbättrade och fördjupade nationella bibliotekstjänster
- Digitalisering av det litterära och audivisueella kulturarvet
- Ny modell för statliga bidrag bibliotekssektorn med huvudsakligen generellt stöd i stället för kortsiktiga projekt.
- Permanent finansiering kring drift av digitala lästjänster för barn.
- Stärkt stöd till biblioteksforskningen
- Satsningar på bibliotekens arbete med integration och inkludering.
- Säkra framtidens kompetenser på bibliotek i samverkan med utbildningarna och Regionbiblioteken.

Men samtidigt som vi ser vinsten och behovet av samordning och att biblioteksväsendets gemensamma intressen centraliseras vill vi understryka att det kommunala självstyret ska tas i beaktan i detta arbete. Den framtida nationella myndigheten bör få i uppgift att förhålla sig till det samt utveckla angelägna samverkansformer. Denna problematik hade vi gärna sett mer diskussion om i utkastet.

Demokrati

Att biblioteket ska vara en del av totalförsvaret är intressant, men det måste problematiseras mycket mer. Vad är sann information? Hur säkerställer vi det? Hur ska bibliotekets personal förhålla sig till eventuell propaganda? Hur förhåller sig detta uppdrag till fri åsiktsbildning? Försvaret och demokrati är inte i alla lägen samma sak. Däremot skulle vi kunna se, eftersom biblioteken idag verkar som en viktig lokal mötesplats, att den används som en samlingsplats vid kris eller krig, för olika myndigheter att informera på. Vi är nyfikna och intresserade av hur bibliotek i krigshärjade länder i världen verkar idag och detta skulle man använda som ett kunskapsunderlag eller alternativt källa till hur biblioteken i Sverige ska hantera liknande situation.

Precis som utkastet beskriver har folkbiblioteket ett viktigt demokratiskt uppdrag: att vi ska verka för det demokratiska samhällets utveckling. På Biblioteken i Malmö arbetar vi med ett jämlikt och kunskapsutbytande bemötande, vi vill möta alla människor med delaktighet och dialog. Därför blir det problematiskt att reproducera en myndighetsroll och detta borde diskuteras mer i detta avsnitt. För att kunna uppfylla det demokratiska uppdraget samt bibehålla

folkbibliotekets höga förtroende hos allmänheten och den låga tröskeln till våra rum måste folkbiblioteken verka i samklang med det lokala, det finns en demokratisk styrka i det.

Bibliotek tycker vi ska verka som en demokratisk arena, där våra besökare och samarbetspartners är med och skapa innehåll på olika sätt, där det ska finnas tillgång till kunskap och information av kvalitet oavsett medieform. Det finns en fara i att gå ifrån principen ”en armlängds avstånd” som detta avsnitt i strategin antyder till, bland annat i förslaget till åtgärd med centraliserad gallring, och detta hade vi gärna sett hade problematiserats mer.

Humpen om nationella minoriteten och förslag till åtgärder tycker vi att man kan behålla. Detta uppdrag i Bibliotekslagen är svårarbetat på lokala folkbibliotek idag så samverkan välkomnar vi.

Att arbeta med inkludering tycker vi är väldigt viktigt, något som går som en röd tråd i vår egen verksamhet, så vi vill behålla den åtgärden. Dock skulle vi gärna se att den tog mycket mera plats i det här avsnittet.

Digitalt först tycker vi är en viktig satsning och vi ser att det förslaget på åtgärd behålls.

Läsning

I detta avsnitt saknar vi ett mer visionärt resonemang kring *litteraturens funktion* i samhället, vad står litteraturen för? Varför är det viktigt? Vilken funktion vill bibliotekssektorn att den ska ha om 20–30 år?

Som vi tidigare nämnt så tycker vi att utkastet fokuserar för mycket på samlingarna och olika typer av medieformer, och därför tycker vi att man kan ta bort:

”Det är inte finare att läsa med ögonen” s.35, ”Det kan dock förekomma att människor känner sig likgiltiga och till och med förminskade inför en stor och för dem okänd samling litteratur” s.36 och ”För att på allvar kunna inspirera till läsning måste det finnas texter i olika format...” s.37

Vi tycker också att man kan ta bort exemplet Bokstart, och beskriva det mer generellt och istället motivera vad som är bra med det och varför ska vi satsa på det i framtiden?

Vi tycker att man i strategin ska behålla fokuset på barns delaktighet och barnens perspektiv. Detta är viktigt. MIK är också ett viktigt samlat biblioteksbegrepp som ska behållas. Meningen ”Att driva läsfrämjande verksamhet är viktigare än utlåning” tycker vi är bra - viktigt att det understryks. Behåll även åtgärden om utvärdering på s. 36. Däremot kan vem som är ansvarig diskuteras vidare. Kopplingen mellan läsfrämjande och kompetens viktigt s.35–36 – behåll detta.

Behåll målet om permanent finansiering och drift av digitala lästjänster för barn. Biblioteken i Malmö vill i framtiden fortsätta utveckla och driva Bibblix och välkomnar att denna tjänst blir nationell.

Tillgänglighet

I denna del av strategin saknar vi ett vidare och fördjupat resonemang kring begreppet tillgänglighet, då det redan i den inledande målformulering leder in oss på medier/material och tillgänglighetsgörandet av dem. Tillgänglighet på bibliotek är så mycket mer än så. Här ser vi gärna ett fluffigare resonemang som stakar upp olika former av tillgänglighet, till exempel delaktighetsperspektivet som är viktigt för arbete med tillgänglighet på folkbibliotek. Vi upplever att det i utkastet i sin nuvarande form inte finns tolkningsutrymme. Diskutera mer om tillgänglighet för människor och mindre om MTMs verksamhet – tillgängliga möten behövs! Inte bara tillgängliga medier och informationsresurser. Sätt en strategi för tillgänglighet från början, en generell design – istället för att göra speciällösningar, utforma tjänster tillgängligt för många från grunden. Prata mer om kraven på folkbibliotek vad gäller tillgänglighet – inte bara som en mellanhand mellan MTM och befolkningen. Bibliotekariens kompetens är mer än att tillgängliggöra böcker - det förmedlande arbetet måste också vara tillgängligt. Vad innebär det i till exempel kompetens? Detta hade vi gärna sett hade diskuterats mer i detta avsnitt.

Vi saknar i detta avsnittet även resonemang om språklig tillgänglighet, andra språk, personer som inte behärskar svenska. Detta är en viktig tillgänglighetsfaktor. Vi saknar också ett resonemang och till och med krav på att folkbibliotekens lokaler med olika funktionsvariationer (både fysiska och neuropsykiatriska). Här är bibliotekspersonalens kompetens en nyckelfaktor som vi gärna skulle se mer av i en framtida strategi.

Vi vill att man ändrar den här formuleringen på s. 15:

”Alla har rätt att ha tillgång till bibliotek när behovet uppstår” – till ”alla har rätt att uttrycka sitt behov av bibliotek och ha någonstans att vända sig”.

Humpen ”Bibliotek för alla” är inte kopplad till humpen ”funktionsnedsättning”. Slå ihop dessa och gör MTM, KB och huvudmännen till gemensamt ansvariga. MTM är inte själva ansvariga för alla användare med funktionsnedsättningar.

Vi tycker det är bra skrivet i förslaget till mål om öppettider, vi håller med i den skrivelsen och skriver under på resonemanget om meröppet (däremot kanske man kan fundera på ett annat begrepp då detta är ett taget kommersiellt begrepp). Folkbiblioteket som en fysisk mötesplats för människor vet vi blir allt mer viktigare i lokalsamhället, det kan inte nog understrykas att tillgänglighet till lokalen och kompetensen/tjänsterna i den är viktigt i framtiden.

Vi håller med humpen ”Bilderna av biblioteket”. Biblioteket är så mycket mer än utlåning av böcker.

Digitalisering

Här kommer Malmö in starkt genom utvecklingen av Biblix och de nationella digitala tjänster som vi utvecklar på KB:s uppdrag samt Världens bibliotek, en e-mediedatabas för utländska språk som Malmö vill utveckla tillsammans med KB, Stockholms stadsbibliotek och nationella bibliotek i Norge och Danmark (där en liknande tjänst redan finns).

Att ge kompetenta folkbibliotek statliga utvecklingsuppdrag är något som vi läser in att i utkastet till den nationella biblioteksstrategin. En sådan utveckling välkomnar vi i Malmö.

Vi är eniga med utkastet att digitala bibliotekstjänster bör samlas under ett nationellt mandat hos en huvudman och med en nationell (statlig) finansiering. Då kan vi bäst säkra ett likvärdigt och kvalitativt digitalt utbud för alla svenska folkbibliotek.

Men det vi saknar i utkastet är en förståelse för ”biblioteksverksamheten” digitalt – fokuset är ofta på materialet, medierna. Som ett nationellt e-bibliotek beskrivs nu är fokus att skapa olika ”mediebanker” som Sveriges bibliotek ska få tillgång till. Och det tycker vi naturligtvis är centralt, viktigt och bra. Det som saknas är bibliotekens behov av nationella, digitala plattformar på vilka biblioteksverksamheterna kan möta och interagera med våra besökare och användare. Till exempel Bibblan Svarar som blir den digitala referensdisken för fakta- och litteraturfrågor.

Biblioteken i Malmö vill även understryka att det inte behöver byggas några nya plattformar utan dessa finns redan (Bibblix, Legimus, Världens bibliotek etc.). Däremot är det en utmaning i framtiden att vidareutveckla dessa. Förbättra deras design, stärka deras innehåll och skala upp dem så att de kan tillgodose hela landets folkbibliotek. Detta tycker vi det borde synas mer av i strategin.

För Biblioteken i Malmö,
Torbjörn Nilsson, Stadsbibliotekarie